

בבא בתרא דף ב עמ' ב'

מחיצה – כותל או חלוקה

שתי גירסאות

ערך: דודי זינגר

לשון ראשונה:

רקע:

הגמרא עוסקת בשאלה : מה פירוש המילה מחיצה :

האם מחיצה = כותל

או מחיצה = חלוקה .

לסוגיה זאת יש שני לימודים דומים, אך המסקנה שונה, ועל כך נרחיב בהמשך ,
בתחילה לומדת הגמרא את הסוגיה בדרך אחת (, ולאחר מכן בדרך השניה (לישנא
אחרינא).

גמ'. סברוה מאי מחיצה? גודא.

חשבו להסביר כפירוש המילה מחיצה הכוונה לכותל

**כדתניא: מחיצת הכרם שנפרצה - אומר לו גדור, חזרה ונפרצה - אומר לו גדור,
נתיאש הימנה ולא גזרה - ה"ז קידש וחיוב באחריות'**

כמו שלמדנו במשנה- במסכת כלאיים- העוסקת בדיני כלאי הכרם.

רקע:

כלאי הכרם הם מסוגי הכלאיים האסורים מהתורה. האיסור כולל מצוות לא
תעשה על זריעת גפן היין עם צמחים אחרים ומצוות לא תעשה על אכילת צמחים
שנזרעו בסמוך לגפן או הנאה מהם. כלאי הכרם הוא החמור שבאיסורי הכלאים
ולכן הוא אסור לא רק בזריעה אלא גם ב"קיום", וכמו כן פירות הגפן והזרעים
שגדלו באיסור זה אסורים בהנאה.

ברייתא

כלאי הכרם חייבים להיות מרוחקים מירקות, או עצי פרי ארבע אמות או לחילופין,
שיש כותל המפריד בניהם, ואז אין צורך בארבע אמות.

במקרה שהכותל נפרץ בעל הכרם חייב לגדור את הגדר. אם בעל השדה אומר לבעל הכרם לגדור, ובעל הכרם עוסק בגידור אפילו גדלו ירקות אינם כלאיים, גם אם נפרצה מספר פעמים. אם בעל הכרם התייאש ולא גדר וגרם לכלאים חייב לשלם לבעל השדה את נזקו כי דין כלאי הכרם בשרפה- כל היבול נשרף, ויש כאן נזק ברור.

המסקנה ממשנה זו היא כי המחיצה המדוברת היא גדר אבנים. כי רק גדר אבנים מציל מכלאי כרם, וכן כתוב במפורש, אומר לו "גדר", תקן את המחיצה.

טעמא דרצו, הא לא רצו - אין מחייבין אותו,

אם אתה אומר כי מדובר בכותל אבנים, משתמע ממשנתנו כי רק אם רצו מחייבים אותנו, אבל אחד מהם לא רוצה אין מחייבים אותו

אלמא: היזק ראייה לאו שמיה היזק.
יוצא כי היזק ראייה אינו היזק

ואימא: מחיצה - פלוגתא, כדכתיב: + במדבר ל"א + ותהי מחצת העדה,
ואולי נאמר שמחיצה = חלוקה, כפי שנכתב בתורה לגבי חלוקת האנשים " ותהי מחצת העדה".

וכיון דרצו - בונין את הכותל בעל כרחו,

ומכאן יוצא שהשותפים שרוצים לחלוק את החצר המשותפת, חייבים לבנות כותל.

אלמא: היזק ראייה שמיה היזק!

ואם ברגע שהחליטו לחלוק את החצר, חייבים לעשות מחיצה, נלמד מכאן שיש נזק ראייה בחצר, אחרת לא היו מחייבים אותם לבנות את הכותל ברגע שחילקו את החצר.

אי הכי, האי שרצו לעשות מחיצה, שרצו לחצות מבעי ליה!
מקשה הגמרא על הלימוד שמחיצה= חלוקה, אך אין זה מסתדר מבחינה לשונית לומר השותפים שרצו לעשות חלוקה (מחיצה), היה צריך לכתוב השותפים שרצו לחצות (לחלוק).

ועל כך אין לגמרא תשובה (לימוד בגריסה השנייה יהיה לשאלה זאת תשובה), ולכן יש לומר שבמשנה מחיצה= כותל.

אלא מאי? גודא, בונין את הכותל, בונין אותו מבעי ליה!

מקשה הגמרא שגם ההבנה שמחיצה- כותל קשה, מאחר ומבחינה תחבירית היה צריך לכתוב "השותפים שרצו לעשות כותל (מחיצה), בונים את הכותל באמצע, שבמקום הזכרת כותל בסוף המשפט היה צריך לכתוב בונים אותו, אחרת יש כפילות בהזכרת הכותל פעמיים באותו המשפט.

אי תנא אותו, הוה אמינא במסיפס בעלמא, קמ"ל כותל.
מתרצת הגמרא שהסיבה שבמקום לכתוב אותו, בחרה המשנה לכתוב שוב כותל, על מנת שנדע שאת המחיצה צריך לבנות בדומה לכותל חזק ולא מענפים דקים.

למסקנה:

לפי הלימוד בגרסה הראשונה, מחיצה במשנה הכוונה לכותל ואין נזק ראייה בחצר, שרק אם רוצים לעשות מחיצה עושים, מלשון הגמרא נשמע שיש בחירה אם לעשות כותל או לא, ואם היה נזק ראייה היו מכריחים לבנות את הכותל.

בונין את הכותל באמצע וכו'. פשיטא!

הדבר פשוט מדוע הגמרא אומרת אותו

לא צריכא, תשובה לא אין זה פשוט זה נצרך למקרה מסויים

דקדים חד ורצייה לחבריה,

אחד הקדים ושכנע את חבריו להתחייב לבנות כותל

מהו דתימא מצי א"ל:

מהו לומר כי יטען השני

כי איתרצאי לך - באוירא,

מה השתרצתי זה למעט את כיוון האויר והרוח

בתשמישתא לא איתרצאי לך, קמ"ל.

אך לא הסכמתי לוותר על מקום ושטח שימעט את יכולת השימוש בקרקע- קא
משמע לך- באה המשנה להשמיע אם הוא התרצה הוא מתחייב גם לתת חצי משטח
הבניה

הקדמה:

מסקנת הגמרא : מאחר ופירוש המילה **מחיצה= כותל** , נלמד מהמשנה שרק אם רוצים לעשות כותל עושים את הכותל באמצע, **ואין חשש לנזק שנגרם מראיה בחצר** , שאם היה חשש היו מחייבים לבנות כול ולא היו משארים זאת לרצון שני בעלי החצר.

ובלשון הגמרא : " היזק ראיה לאו שמיה היזק"

הערה: נשים לב שבהמשך הגמרא ישנה לישנא אחרינא ובה המסקנה הפוכה, ועל כך נלמד בהמשך.

הגמרא שואלת: "והיזק ראיה לאו שמיה היזק?"

האם נכון להגיד שאין נזק ראיה בחצר?

הגמרא מציגה שישה מקרים שלכאורה נראה שהם מוכיחים שיש נזק ראיה בחצר :

1. גינה	4. חולקין
2. כותל	5. חלונות
3. כופין	6. דרב נחמן

כל מקרה מתחיל במילים : "תא שמע"- בא ושמע.

מקרה 1 : גינה

קושיה מתוך משנה, מסכת בבא בתרא פרק א משנה ב.

הקדמה:

בגינה יש נזק ראייה, וזאת אנו לומדים מרבי אבא שלמד מרב הונא שרב אמר: " אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקומתיה "

שאלה: משנה ב (פרק א) מתחילה במילים וכן בגינה. זאת אומרת שכל הדינים החלים על חצר חלים גם על גינה, ולכן כמו שבחצר לא חייבים לבנות כותל, אז גם בגינה לא חייבים לבנות כותל ?

תשובה: כאשר המשנה פותחת במילה וכן בגינה, אין הכוונה שכל דיני הכותל שווים לדיני גינה, אלא שאותם הכללים לבניית הכותל שבחצר קיימים גם בגינה.

לסיכום:

מסקנה	הבנה ראשונה למשמעות המילה "וכן"
לא חייבים לבנות כותל בגינה ואם רוצים בונים לפי מנהג המדינה	הגינה דומה לחצר בהכל

החצר והגינה שונים בחובה לבניית כותל-

בחצר – לא חייבים לבנות כותל.

בגינה- חייבים לבנות כותל.

החצר והגינה דומות בכללי בניית הכותל

בשניהם הולכים לפי הנהוג במדינה וכו'. לגבי זה נאמר במשנה "וכן בגינה".

מקרה 2 : כותל

קושיה מתוך משנה, מסכת בבא בתרא פרק א משנה ד.

המשנה: "כותל חצר שנפל- מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות".

הסבר: כאשר יש כותל בין 2 חצרות, והכותל נפל, יכול כל שותף לחייב את חברו בבניית הכותל מחדש, עד גובה של ארבע אמות.

סתירה:

פרק א משנה א	פרק א משנה ד
"השותפים שרצו לעשות מחיצה" אם השותפים לא רוצים לעשות מחיצה, הם לא חייבים. מכאן שאין נזק בראיה בחצר.	יכולים לחייב את השותפים לבנות מחדש את הכותל, בגלל שיש היזק ראיה. מכאן שיש נזק בראיה בחצר.

תשובה: הסיבה שאחד השותפים יכול לחייב את חברו לבנות כותל לאחר שהכותל נפל היא **לא בגלל שיש נזק בראיה, אלא בגלל שכבר היה שם כותל ששייך היה לשניהם.**

מסקנה סופית: אין נזק ראיה בחצר. אין אפשרות שאחד השותפים יחייב את חברו לבנות כותל, אלא רק במקרה שכבר הסכים לבניית הכותל והכותל נפל.

שאלת הגמרא: מה חשב מי שהקשה את הקושיה, האם הוא לא הבין לבד שיש הבדל בין מקרה שאין כותל למקרה שיש כותל?

האם הוא לא הבין שהסיבה שיכול אחד השותפים לחייב את חברו בבניה מחודשת של הכותל בחצר, היא רק בגלל שהכותל שייך לשניהם ויש להם אחריות לתקן את הכותל במקרה שהוא נשבר?

הערה:

שימו לב: חשוב היה לאמוראים לשמור על איכות השאלות, ולא לתת לאמוראים לשאול קושיות שאינן נכונות מיסודם. כל מי ששואל ומקשה צריך לעשות כך רק לאחר שבדק שיש מקום לשאול ולהקשות.

תשובות הגמרא:

מי ששאל את השאלה התכוון להביא הוכחה מסוף משנה ד,

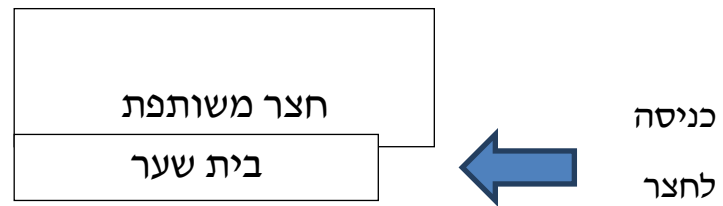
שמחייבים את השותף לתקן את הכותל שנפל רק עד ארבע אמות, ולא מחייבים את השותף לשלם על בנייה של יותר מארבע אמות. גם במקרה שלפני כן היה כותל גבוה מ-4, חשב האמורא שהסיבה לתיקון הכותל רק עד 4 אמות היא שמספיק כותל של ארבע אמות בשביל להגן על נזק של ראיה.

מקרה 3 : בית שער

קושיה מתוך משנה מסכת בבא בתרא פרק א משנה ה.

המשנה: "כופין אותנו לבנות בית שער ודלת לחצר..."

הסבר : חצר המשותפת למספר אנשים שנמצאת על יד רשות הרבים, יכולים השותפים להכריח את אחד מהם לשלם על בניית מבנה פרוזדור כניסה לחצר (בית שער).

(בית השער מסתיר את הנעשה בחצר בפני כל מי שהולך ברחוב,

ורק מי שנכנס לבית השער יכול לראות מה נעשה בחצר).

מכאן הוכחה שיש נזק ראייה בחצר

סתירה:

פרק א משנה א	פרק א משנה ה
"השותפים שרצו לעשות מחיצה" אם השותפים לא רוצים לעשות מחיצה הם לא חייבים	כל חצר חייבת בשומר. ניתן להכריח את כל השותפים לשלם עבור מבנה לשומר. יש נזק בראיה בחצר.
מכאן שאין נזק בראיה בחצר.	

תשובה:

הסיבה שיש נזק ראייה בחצר על יד רשות הרבים ובה חייבים לבנות בית שער, היא שהרבה אנשים מסתכלים לתוכה, אך במשנה אי מדובר על כך שמעט אנשים יכולים לראות את הנעשה בחצר.

פרק א משנה א	פרק א משנה ה
אין נזק בראיה של אדם אחד או אנשים בודדים לתוך חצר חברו.	יש נזק בראיה בחצר רק כאשר היא ליד רשות הרבים והרבה אנשים מסתכלים לתוכה.
לכן, לא יכולים השותפים לשלם על בניית כותל שיפריד בין 2 חצרות.	לכן, בחצר משותפת שליד רשות הרבים כל השותפים חייבים בתשלום למבנה של שומר.

מקרה 4 : חצר קטנה

קושיה מתוך משנה, מסכת בבא בתרא פרק א משנה ו.

המשנה: "אין חולקין את החצר, עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה".

הסבר: במקרה שלשותפים יש חצר קטנה (פחות משמונה אמות מרובעות) ששייכת לשניהם, לא יכול אחד השותפים להכריח את חברו לחלק את החצר, מאחר שבחצר שגודלה פחות מארבע אמות מרובעות כמעט ולא ניתן להשתמש.

מסקנה: בחצר גדולה יכול אחד השותפים להכריח את חברו לחלוק אותה, ואיך חולקים? בכותל.

מכאן שבחצר גדולה יש היזק ראייה וחייבים לבנות כותל במקרה שאחד השותפים מבקש.

דחיית המסקנה: אפשר לחלוק חצר גדולה גם בبد ששמים בין החצרות.

ולא ניתן להוכיח ממשנה ו שחייבים לחלוק בכותל.

מקרה 5 : החלונות

קושיה מתוך משנה, מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ד.

המשנה: " ... והחלונות מלמעלן ומלמטון ומכנגדן, ארבע אמות"

הסבר: אדם שרוצה לבנות כותל בחצר שלו, ומעל החצר יש חלונות של אחד השכנים הוא צריך לבנות את הכותל לפי הכללים הבאים:

- 1) עליו להרחיק את הכותל עד 4 אמות מחלון השכן.
- 2) גובה הכותל צריך להיות נמוך ב-4 אמות מגובה החלון או גבוה בארבע אמות מגובה החלון

שכן חוששים שאדם שישכב על הכותל או שיעמוד על הכותל יוכל לראות דרך החלון מה יש לחברו באחד מחדרי הבית.
(שימו לב: לא מדובר על מי שרוצה להציץ בכוונה, לכך לא חוששים, אלא עוסקים במצב שלא רוצים שאפילו במקרה יראה אדם מה יש לחברו בבית).

סתירה:

פרק א משנה א	פרק ב משנה ד- חלונות (נזק ראייה בבית)
"השותפים שרצו לעשות מחיצה" אם השותפים לא רוצים לעשות מחיצה הם לא חייבים	חכמים חוששים לנזק בראיה ולכן ישנם חוקים בבניית כותל על יד חלון במטרה שאדם לא יראה מה יש לחברו בבית.
מכאן שאין נזק בראיה בחצר.	יש נזק ראייה לתוך הבית.

תשובה:

בבית: חייבים לדאוג שלא יהיה נזק ראייה, כי אדם לא מצפה שיסתכלו לתוך הבית שלו והוא לא מחביא דברים יקרים שעלולים להינזק על ידי ראייה.

בחצר: אדם יודע שיכול להיות שיסתכלו לחצר שלו, והוא לא מניח בחצר דברים שיכולים להינזק בראיה.

מסקנה: לא ניתן ללמוד מנזק ראייה בחצר לנזק ראייה בבית לגבי חיוב בניית הכותל.

מקרה 6 : דאמר רב נחמן

קושיה: מתוך דברי רב נחמן ששמע את הדברים משמואל.

המקרה: גג שמתחתיו יש חצר

הדין: בעל הגג צריך לבנות מעקה בגובה ארבע אמות.

כל גג צריך מעקה, כדי שלא יפלו ממנו. 4 אמות זה גובה שחוסם ראייה ולא רק נפילה.

סתירה:

פרק א משנה א	דאמר רב נחמן
"השותפים שרצו לעשות מחיצה" אם השותפים לא רוצים לעשות מחיצה הם לא חייבים	הסיבה שבעל החצר יכול לחייב את בעל הגג לבנות מעקה בגובה ארבע אמות היא שיש נזק בראיה בחצר.
מכאן שאין נזק בראיה בחצר.	

תשובה: אין סתירה, מאחר והמקרה של הגג שונה מהמקרה של שותפים בחצר.

הסבר:

חצר שמחולקת לשני אנשים: כל אחד יודע שחברו משתמש בחצר כל הזמן ולכן הוא נזהר שלא לשים דברים שיכולים להינזק מראיה.

גג על יד חצר: בעל החצר לא יודע מתי בעל הגג משתמש בחצר, שכן בגג משתמשים פחות מבחצר. בעל החצר יכול להגיד לבעל הגג:

מאחר ואני יודע שבגג בדרך כלל לא משתמשים, אני יכול להשתמש בחצר שלי בלי לפחד מנזק של ראיה, ואתה צריך לבנות מעקה גבוה שימנע נזק של ראיה.

מסקנה: לא ניתן ללמוד ממקרה של חיוב בניית מעקה בגג שמעל חצר, על חיוב לבניית כותל בחצר שימנע נזק של ראיה.

גרסה שנייה - לישנא אחרינא

לשון אחרת – לימוד אחר של אותה סוגיה יביא את הגמרא למסקנה שמחיצה פרושה חלוקה, ולא בניין כותל כמו שלמדנו במהלך הקודם.

הערה: שים לב!!! רוב הגמרא היא חזרה על הנאמר בהוכחה הקודמת, אך כאן הגמרא תתן מענה לשאלה מדוע לא נאמר שרצו לחצות אלא שרצו לעשות מחיצה. ניסוח בעייתי בתחביר הלשוני, אך לא תתן מענה לניסוח הבעייתי למקרה שבו מחיצה = כותל, ולכך שהיה צריך להיות כתוב השותפים שרצו לעשות מחיצה (כותל), בונים אותו באמצע, ולא בונים את הכותל באמצע.

לישנא אחרינא אמרי לה: סברוה מאי מחיצה? פלוגתא, דכתיב: +במדבר ל"א+ ותהי מחצת העדה, וכיון דרצו - בונין את הכותל בעל כורחן.

לשון אחרת חשבו להסביר כי מחיצה היא חלוקה, על סמך הפסוק "ותהי מחיצת העדה" וכיוון שנתנו הסכמה מחויבים לבנות כותל ומכאן מסקנה שהיזק ראיה נחשב היזק.

**אלמא: היזק ראייה שמיה היזק. אימא: מאי מחיצה? גודא, (דתנן) [דתניא]:
מחיצת הכרם שנפרצה - אומר לו גזור, נפרצה - אומר לו גזור, נתיאש הימנה ולא
גדרה - הרי זה קידש וחייב באחריותה; וטעמא דרצו, הא לא רצו - אין מחייבין
אותו,**

אימא- אולי תרצה להסביר שמדובר בכותל כמו שלמדנו ממחיצת הכרם ואז אם
רצו מחייבים אותו ואם לא לא מחייבים אותו,

אלמא: היזק ראייה לאו שמיה היזק!

ומכאן תסיק שאין היזק ראייה,

אי הכי, בונין את הכותל, בונין אותו מבעי ליה!

אז תשאל השאלה מדוע הניסוח כפול " השותפים שרצו לעשות מחיצה- כותל- בונים
את הכותל" היה צורך לכתוב בונים אותו.

אלא מאי? פלוגתא, אי הכי, שרצו לעשות מחיצה, שרצו לחצות מבעי ליה!

ואם תחזור על השאלה בלשון הקודמת, "השותפים שרצו לעשות מחיצה" היה צריך
לכתוב שרצו לחצות,

כדאמרי אינשי: תא נעביד פלוגתא.

עונה הגמרא כי המשנה דברה בלשון הסלנג העממי אחד אומר לחבירו בוא נעשה
מחיצה.

לסיכום:

- כפי שלמדנו בלימוד הקודם , ניתן לפרש את המילה מחיצה או חלוקה או כותל.
- מחיצה = כותל , למדנו מהברייתא " מחיצת הכרם שנפרצה , אומר לו גזור...."
- מחיצה= חלוקה למדנו מפסוק " ותהי מחיצת העדה".
- יש קושי לשוני בהסבר מחיצה = כותל, שהיה צריך להיות כתוב " בונים אותו " ולא "בונים את הכותל"
- על הקושי הלשוני בהסבר מחיצה= כותל בלימוד הראשון היה הסבר, אך בלימוד שלנו אין תשובה , ולכן דוחים את האפשרות שכותל= מחיצה.
- יש קושי לשוני לומר שמחיצה= חלוקה , שהיה צריך לכתוב לחצות ולא מחיצה.
- על הקושי הלשוני שנוצר מהסבר מחיצה= חלוקה , בלימוד הקודם לא הייתה תשובה, בלימוד שלנו עונה הגמרא שהמשנה כתבה בלשון של בני האדם שמדברים בשפת יום ויום ואומרים : "בו נעשה מחיצה – בו נעשה חלוקה"
- מסקנת הגמרא מחיצה= חלוקה.
- אם מחיצה= חלוקה , וברגע שחולקים חייבים לעשות כותל, מכאן נלמד שיש נזק ראיה בחצר (שאחרת לא היו חייבים לעשות את הכותל ברגע שהחליטו לחלוק את החצר).

ואי היזק ראיה שמיה היזק, מאי איריא רצו? אפי' לא רצו נמי! הגמרא מקשה, אם אתה סובר שהיזק ראיה שמיה היזק מדוע הדבר תלוי ברצון השותפים? בכל מקרה חייבים לבנות כותל?

א"ר אסי א"ר יוחנן: משנתנו - כשאין בה דין חלוקה, והוא דרצו.
רבי יוחנן מתרץ כי המשנה דנה במצב שאחרי החלוקה לא ישאר לכל אחד ארבע אמות על ארבע אמות- חצר שאין בה דין חלוקה- לכן צריך את רצון השותפים.

מאי קמ"ל? דכי לית ביה דין חלוקה כי רצו פליגי, תנינא: אימתי? בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים - אפילו פחות מכאן חולקין!

ממשיכה הגמרא להקשות מה החידוש שאין דין חלוקה לא חייבים לחלוק, הרי דין זה נלמד בבבביתא בהמשך:

"אימתי? בזמן שאין שניהם רוצים

.אבל בזמן ששניהם רוצים, אפלו בפחות מכאן, יחלוקו

וכתבי הקודש

אף על פי ששניהם רוצים, לא יחלוקו "

המשנה אומרת מפורש שבזמן שהם רוצים חולקים אפילו שאין בה דין חלוקה.

אי מהתם, הוה אמינא: אפילו פחות מכאן - במסיפס בעלמא, קמ"ל הכא כותל.
עונה הגמרא: אם היינו מסתמכים על הברייתא היינו חושבים בטעות שניתן לחלוק על ידי מסיפס. המשנה שלנו מציינת מפורש כותל.

וליתני הא ולא ליתני הד!

שואלת הגמרא נלמד את משנתנו ולא נכתוב את משנה ו' כי היא מיותרת לכאורה? שאם משנתנו עוסקת בחצר קטנה, אין צורך בעוד משנה שעוסקת בחצר קטנה ואין בה חידוש.

סיפא איצטריכא ליה: וכתבי הקדש, אע"פ ששניהם רוצים - לא יחלוקו.
תשובת הגמרא: את משנה ו' כתבו לצורך ההלכה השנייה. שני שותפים בכתבי הקודש אפילו שניהם רוצים אין לחלוק אותם בפועל. ניתן למכור אחד את חלקו לשני, ובשביל ההלכה בסוף משנה הוזכרה על הדרך ההלכה בחצר קטנה שמוזכרת בראשית הדברים.